

**DANMARKS
JÆGERFORBUND**

Best Practice

Fodring af hønsefugle

INDEN DU GÅR I GANG

Fodring bør ske ud fra et erkendt behov, med et velovervejede formål og tilstrækkelige ressourcer til at gennemføre den. Med andre ord er det vigtigt, at du gør dit forarbejde grundigt før du går i gang med at fodre. Du skal gøre dig klart, hvad du vil opnå med fodringen, hvilke arter du ønsker at tilgodese, hvilke midler du har til rådighed og om der overhovedet er behov for fodring eller om du skal lægge din energi et andet sted?

Netop det sidste spørgsmål er meget vigtigt - er fodring det rigtige sted at starte? Det er jo lige meget at køleskabet er fyldt, hvis der ikke er tag over hovedet og varme i huset! Derfor bør du starte med at sikre, at levestederne er i orden via terrænpleje og sikre, at hønsefuglene får opfyldt deres krav til levestedet i form af dækning, skjul og adgang til lysåbne områder, inden fodring bør overvejes.

Terrænets bæreevne er et udtryk for den mængde vildt et givent terræn kan rumme og er bestemt af en række fysiske faktorer, som fx adgang til dækning, ynglebiotoper, vinterskjul og tilstrækkelig føde hele året. Hønsefuglene har forskellige krav til levestedet året igennem og et godt terræn bør derfor tilgodese alle behov, på alle årstider, for at opnå en høj bæreevne. Hvis ét af kravene ikke opfyldes, vil det være en begrænsende faktor for bestandsudviklingen.

Fælles for hønsefuglenes kyllinger er behovet for adgang til rigelige mængder af insekter i deres første leveuger. Hvis der ikke findes en tilstrækkelig mængde insekter i nærheden af reden, vil ynglen dø, og det vil derfor fungere som en begrænsende faktor for bæreevnen.

Figur 1 Før du går i gang med at fodre, bør du overveje om det er det rigtige sted at starte. Start med terrænplejen, så de fysiske rammer er på plads, derefter kan du overveje at supplere med fodring.

HVORFOR FODRE?

Når terrænnets fysiske rammer er på plads, kan du begynde at fokusere på bestandpleje i form af fodring. Opsætning af foderautomater på strategisk valgte steder kan øge fødetilgængeligheden og sikre hønsefuglene adgang til foder i de perioder hvor det kan være svært at finde, fx i vinterperioden hvor sne kan vanskeliggøre fødesøgningen. For hønsefuglene er adgang til tilstrækkelig vinterføde afgørende for forårets reproduktion, da hønens kondition påvirker æglægningen.

I sommerhalvåret, hvor hønerne ligger på rede og senere fører kyllinger, kan fodring sikre, at hønen hurtigt kan fylde kroen, hvorefter den kan vende tilbage til reden. Hermed reduceres fødesøgningstiden og dermed risikoen for prædation. Efter æglægning og udrugning har hønen opbrugt sine fedtdepoter, som henover sommeren og efteråret skal genopbygges. Ligeledes vil kyllingerne efter ca. en måned begynde at søge frøføde. Fodring kan her bidrage til, at fuglene opnår en god kondition til vinteren. Fodringen bør derfor fortsætte hele foråret og sommeren igennem. Er dette ikke muligt bør fodringen indledes inden efteråret sætter ind, så fuglene kan nå at vænne sig til det.

Fodring er dog ikke uden problemer. Et stort antal foderautomater vil ikke umiddelbart forskønne terrænet, og dertil kommer problemer med rotter, der tiltrækkes af den store mængde tilgængelige foder. Danmarks Jægerforbund har i samarbejde med Middelfart kommune, skrevet en folder om skadedyrsbekæmpelse ved og i forbindelse med foderpladser¹. For at undgå rotter på foderpladsen, anbefales det at anvende en rottesikret beholder til opbevaring af foderet. Sørg for at der ikke er grene eller lignende, som rotterne kan kravle på, og på den måde få adgang til foderet. Hvis der fodres på jorden, bør fodermængden tilpasses, så der bliver spist op hver dag. Da rotter er nataktive, bør der ikke ligge foder på jorden natten over.

Figur 2 Opsætning af foderautomater kan lette fødesøgningen for hønsefuglene i perioder hvor det kan være svært tilgængeligt, fx i hårde vintre med dyb sne. Denne foderautomat er forsynet med en afskærmning af rivenet som hindrer større pattedyr adgang til foderet.

¹ <http://www.middelfart.dk/~media/Files/Miljo%20og%20natur/skadedyr/Vildtfodringspladser%20skadedyr%202014.ashx>

FODRING VILDFUGLE

Vilde hønsefugle forstås i denne sammenhæng, som fugle der er naturligt udrugede på terrænet. Fuglene vil af denne årsag findes spredt på terrænet i de områder hvor der findes velegnede ynglebiotoper. I løbet af sommerperioden, hvor markerne er dækkede af afgrøder, vil der være dækning overvalt. Derfor bør fodring i denne periode være spredt i terrænet i nærheden af ynglebiotoperne.

I løbet af sensommeren og efteråret høstes afgrøderne, og det bliver sværere at finde dækning. Derfor samles fuglene i områder, som fx markskel, hegn og krat, hvor der stadig findes skjul. Derfor bør fodring i denne periode koncentreres i netop disse områder.

I et intensivt drevet landbrug, hvor der mange steder dyrkes til kanten af marken, findes der ikke megen føde til de vilde hønsefugle. Er det ikke muligt at skabe føden naturligt, ved fx at anlægge vildtstriber, kan fodring være et godt supplement. De naturlige fødeemner vil dog være at foretrække. Da fodringen foregår spredt er foderautomater at foretrække.

FODRING AF UDSATTE HØNSEFUGLE

I Danmark udsættes der primært fasaner og i mindre omfang agerhøns. Agerhønsene udsættes hovedsageligt som familieflokke, med hensigten om, at de skal opføres sig som vilde fugle. Derfor fodres udsatte agerhøns på samme måde som de vilde fugle.

Udsætning af fasaner foregår primært for at øge jagtudbyttet det enkelte år og udsættes ofte på større udsætningspladser med mange fugle. For at sikre, at alle fugle kan komme til foderet på samme tid, kan det være hensigtsmæssigt at fodre på jorden. Herved kan man mindske risikoen for at fuglene "piller" halerne på hinanden, hvilket kan være et stort problem. Fodringen bør foregå dagligt og i starten gerne morgen og eftermiddag. Ved udsætning af 6-ugers kyllinger, er det vigtigt at starte med højproteinfoder, som ofte købes i pille form. Først senere vil fuglene kunne få over på hvede eller majs.

For at undgå problemer med sygdomme og rotter, er det vigtigt at fuglene spiser op hver dag. Der må ikke ligge foderrester som spirer eller rådner. Foderpiller opløses ved fugt og det er derfor vigtigt at holde foderet tørt. Derfor anbefales det, at der anvendes foderskærme alternativt med foderkrybber, så foderet ikke får direkte jordkontakt. Husk også at fuglene skal have adgang til frisk vand!

Figur 3 Ved udsætning af fasaner, kan det være en fordel at fodre på jorden. Tilpas foder mængden så der spises op dagligt og anvend foderskærme, som kan holde foderet tørt.

FODERPLADSEN

En forudsætning for en succesfuld fodring er, at foderet holdes tørt og at det er tilgængeligt når der er behov for det. Foderpladsen bør placeres så hønsefuglene kan stå skjult mens de opholder sig ved foderet. Anvendes der foderautomater må de aldrig løbe tør i perioder hvor de bliver besøgt, da dette kan resultere i at hønsefuglene sulter. Husk på, at du ved at fodre har hævet bæreevnen og derfor kan der være mere vildt på terrænet end det naturligt kan producere føde til. Tilsæ foderautomaterne ofte og sørg for at de hele tiden er fyldt op. Det er svært at vurdere hvor ofte automaten skal efterses, men start med én gang om ugen og juster derefter.

Der kan efterhånden købes flere forskellige typer foderautomater. Mange bygger dem selv, men de kan også købes færdigproducerede. De fleste er monteret på en beholder af varierende størrelse og fungerer ved, at hønsefuglene prikker til en spiral eller spiser af en skål, som hænger et stykke under beholderen. På denne måde holdes foderet tørt og rotterne har sværere ved at få adgang. For at mindske risikoen for at foderautomaten løber tør, anbefales det, at der anvendes beholdere, som minimum kan indeholde 10-15 liter.

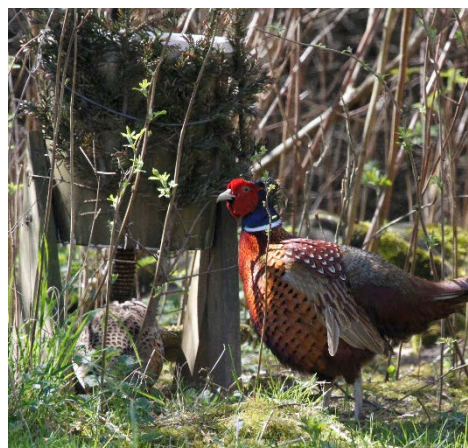
Afstanden fra jorden til foderdispenseren bør være ca. 20 cm. Nogle typer dispensere stiller store krav til kvaliteten af foderet. Fx kan en foderspiral stoppe til, hvis der er avner eller urenheder i foderet. Ved anvendelse af foderspiral, skal man også være opmærksom på, at eksempelvis majs ikke altid fungerer godt som foder i spiralen, og at nogle typer foderspiraler er for hårde til eksempelvis agerhøns. Derfor bør der vælges en dispenser af høj kvalitet og som er tilpasset til behovet.

For at beskytte foderautomaten mod større pattedyr, kan det være nødvendigt at opsætte en afskærmning - fx en ring af rionet som vist på figur 2. Hjortevildt kan tømme automaten på få dage og det kan skade dyret. Hjortevildt er drøvtyggere og det let tilgængelige foder kan ødelægge balancen i vommen, hvilket i værste fald kan slå dyret ihjel. Der ud over, kan hjortevildt og grævling vælte automaten og ødelægge foderdispenseren.

Opsætning af foderautomater er sjældent en forskønnelse i landskabet. Tænk derfor over størrelse, udformning og farve når der skal vælges materialer. En blå 50 liters tønde, som vist på figur 2, er meget tydelig i landskabet og kan ses på lang afstand. Tønder som disse bør males i neutrale farver (fx sort, brun eller grøn) og placeres så de står skjult, fx i en tæt granholm eller i et krat.

FEM GODE RÅD OM FODRING AF HØNSEFUGLE

- Fodring bør ske ud fra et erkendt behov, med et velovervejet formål og med tilstrækkelige ressourcer til at gennemføre den.
- Start med terrænpleje, så vildtets krav til levestedet tilgodeses hele året!
- Foderpladsen bør placeres, så vildtet kan stå skjult når det opholder sig ved foderet.
- Tilpas fodermængden til behovet, så der enten spises op dagligt eller så foderautomaterne aldrig løber tør.
- Placer foderautomater så de står skjult og mal dem i naturlige farver så de ikke skæmmer i landskabet.

FASAN

Fasanen er en polygam art, hvilket vil sige at de ikke danner par, men har flere mager. Det er udelukkende hønen, der står for udrugning og opfostring af kyllingerne. I yngletiden opsøger fasanhønerne flere forskellige kokke, mens fasanokkene etablerer afgrænsede territorier, som de forsvarer mod konkurrerende fasanokke på terrænet. Territoriernes størrelse afhænger blandt andet af fødetilgang og dækningsmuligheder på terrænet. Territoriet hævdes fra marts/april til sidst på sommeren.

Fasanhønerne etablerer hjemmeområder, som fint kan overlape andre hønens hjemmeområder og flere kokkes territorier. Størrelsen på hønernes hjemmeområder er, som kokkenes territorier, blandt andet bestemt af fødetilgang og dækningsmuligheder.

I foråret spredes fasanerne ud på terrænet i deres respektive territorier og hjemmeområder - de gør sig klar til at yngle. I det tidlige efterår og vinteren igennem samles de gamle fugle og årets kyllinger i mere centrale dele af terrænet, hvor der er god dækning og godt fødeudbud.

Det anbefales derfor at fodre året igennem. Hvis ikke dette er muligt begyndes tidligt - august-september, og der fortsættes til automaterne ikke længere søges af fuglene. Tidligst med ophør 1. maj. Dette er vigtigt fordi det:

- Reducerer spredning af fuglene, hvilket sikrer en større hønethed pr. arealenhed.
- Øger fuglenes fedtreserver - særlig vigtigt er hønernes fedtreserver, som gør dem i stand til at lægge om
- Øger antal af omlægningsforsøg (hvis en rede er blevet ødelagt af rovvildt, forsøger hønerne at lægge om)

Fra omkring 1. marts til 1. september fodres spredt på terrænet. Danske undersøgelser viser, at under østdanske forhold er en fasanokks territorium på ca. 8 ha. Engelske undersøgelser viser at i England er en fasanokks territorium på ca. 3-4 ha. Derfor anbefales det, at automaterne står med 50 meters mellemrum i hegn, mosekanter, skovkanter osv., eller en automat pr. 5 ha for at sikre en foderautomat i hvert territorium.

Danmarks Jægerforbund anbefaler, at mængden af foderautomater tilpasses mængden af fugle på terrænet. Dvs. man i foråret, hvor kokkene synligt er ude for at hævde territoriegrænserne, forsøger at bestemme, hvor mange kokke der findes på terrænet og derefter tilpasser mængden af foderautomater herefter.

Fra 1. september fodres centralt, der hvor fasanerne erfaringsmæssigt samles, og i de såter man ønsker fuglene på jagt. En fasan æder ca. 75 g. foder pr. dag.

AGERHØNE

Agerhøns er monogame, hvilket vil sige at de danner par, som sammen opfostrer et kuld. Gennem vinteren opholder fuglene sig i mindre flokke. Udparringen (pardannelsen) sker i de tidlige forårsmåneder, hvor parret finder et egnet territorium. Hannen hævder territoriet og holder andre agerhøns væk fra området. Territoriets størrelse varierer meget og bestemmes af terrænets beskaffenhed. Jo bedre terræn, des flere par er der plads til. Et godt agerhønseterræn er derfor kendetegnet ved et stort antal egnede yngleområder spredt over terrænet.

Omkring Sankt Hans klækkes de første kuld. Allerede få timer efter klækningen forlader kyllingerne reden og følger forældrene. De første uger lever kyllingerne primært af insekter som har et højt proteinindhold. Parret er derfor helt afhængige af, at der findes en egnet kyllingebiotop i nærheden af reden, hvor kyllingerne kan finde insekter. Dette kan fx være en våd plet i marken, en sprøjte- og gødningsfri stribe med reduceret udsæd af hovedafgrøden, en stribe med naturlig fremspirring af enårige urter eller en tyndt udsæet vildtstribe.

Mængden af insekter er afgørende for kyllingernes overlevelse. Undersøgelser har vist, at en agerhønekylling i gennemsnit søger føde på en strækning på 557 meter i en konventionelt dyrket mark, mens den i områder med sprøjtefrie randzoner (zoner på 6 meter i markkanter langs vandløb, markskel og levende hegn, hvor der ikke sprøjtes) kun søger føde på en strækning på 163 meter. Derfor bør terrænplejen altid være første prioritet!

Voksne agerhøns lever primært af ukrudtsfrø, spildfrø og grøntføde, som kan være svært at finde i et intensivt drevet landbrug. For at gøre det lettere kan terrænplejen suppleres med opsætning af foderautomater med spildfrø eller hvede. Ved fodring af agerhøns får man de samme effekter som ved fodring af fasaner. Fodringen bør dog ske i mere åbent landskab end ved fodring af fasaner. Engelske undersøgelser har vist, at agerhøns fravælger områder med mange høje træer, når de etablerer territorier. Det vil sige, foderautomater bedst placeres langs lave levende buskhegn, krat, markskel, vildtstriber og brakarealer uden høje træer.

Da agerhønen er særdeles territoriehævdende, vil man normalt ikke opleve flere par der anvender den samme foderautomat. Derfor bør der opsættes en foderautomat pr. territorie fordelt på terrænet. Erfaringer fra England og Frankrig har vist, at parrene ofte placerer reden i nærheden af en foderautomat. Har de først vænnet sig til automaten er det vigtigt at fortsætte fodringen helt hen på sommeren.

Naturlig føde er selvfølgelig at foretrække og derfor bør fokus ligge på terrænplejen. Etablering af en vildtstribe, som kan producere frøføde til hele vinteren vil være det bedste alternativ. Samtidigt kan striben fungere som dækning.

DANMARKS JÆGERFORBUND

Molsvej 34

8410 Rønde

Tlf. 88 88 75 00

post@jaegerne.dk

Publikationen er udgivet af Rådgivning og Uddannelse, Danmarks Jægerforbund.

Rådgivning og Uddannelse arbejder med vildtforvaltning, vildtbiologisk og jagtfaglig ekspertise, samt jagtrelaterede aktiviteter. Afdelingen planlægger og udfører aktiviteter vedr. jagtfaglige kurser og uddannelser, våben og skydning, hunde og vildt som råvarer. Endvidere varetager afdelingen Vildtforvaltningsskolen for Naturstyrelsen

Fotografer: xxx, Danmarks Jægerforbund